

סימן ז

עוד בענין שער ארוך ובלורית ובמה שנדפס בקונטרס אחד והאם יש בנוי ויופי משום בחוקותיהם

ב"ה, י' כסלו תשל"ז

לרב של ישוב אחד

עוד יש לכבודו לדקדק יותר, כי הבאתי ראיות ממסכת גזיר דף ל"ט וממסכת מנחות דף מ"ב ואיך כתב בשניה שמורה אחד דתה דברי מהא דמנחות מ"ב וגזיר ל"ט עכ"ל, והלא הבאתי מן המקומות האלה והוי כחוכא ואטלולא. ואם היתה למורה זה ראייה מתוחכמת שלא הבחנתי בה היה לכבודו לפרש, ולהלן אתיחס לגופו של ענין זה. גם כיון שכתב באופן כללי שלכל קושיא יש תרוץ ולכל תרוץ יש דחיה וחזור חלילה, הגה לע"ד דברים אלה אינם ראויים להאמר, אבל כיון שדעת כבודו כן לא היה צריך להכריע.

כבודו השליך יהבו על קונטרס דא גזירת אורייתא שנדפס בירושלים לפני מ' שנה ושזב לאחרונה ואף על פי שאין אני רוצה לעיין כי אם בחיבורים שנתקבלו בכלל ישראל אבל כיון שראיתי שלא סגי לכבודו בלאו הכי השגתי ועברתי על כולו, רק ראיתי שכבודו העתיק כל דבריו מהמאמר הראשון שם והוא לאו דסמכא. הגה כבר רמזתי לו בניחותא שמה שהדפיס בשם שו"ת הריב"ש סימן ש"צ בשם הר"ן ז"ל אינו שמה, והנה גמצא שכבודו ראה את הדברים במאמר הנזכר המצטט כן פעמיים וז"ל בתשובות הר"ן שאלו אותו אם מותר לקרות במגילה אשר לרוב הפוסקים היא כשרה ורק לחד פוסק היא פסולה והשיב שם שאם איש אחד יצטרך לילך על גשר אשר כולם יאמרו שהוא גשר חזק ורק שר חכם אחד יאמר שהוא גשר רעוע וסכנה היא להלך על גשר זה הלא בודאי לא ילך שום איש על גשר זה וא"כ אם על עניני הגוף יחשוב להחמיר כל כך א"כ קל וחומר בן בנו של קל וחומר שיש להחמיר בעניני הנפש לעשות המצוה על צד הכשרות והיותר טוב בבירור גמור עכ"ל הר"ן הובא בריב"ש, עכ"ל בעל הקונטרס.

אבל המעיין בשו"ת הריב"ש סימן ש"צ (דפוס לעמבערג תקס"ה) ימצא שז"ל השאלה, נהגו מזו כמו שלושה (צ"ל שלושים) שנה לקראת לנשים המגילה בלעז במגילה הכתובה בלעז וכי לא נכון

קבלתי מכתבו בשניה. בודאי כבודו רשאי להחמיר וכיון שקבלוהו בני קהילתו עליהם רשאי גם להחמיר בשבילם, אבל היה מספיק לו לכתוב שכיון שהרבה אוסרים ירא הוא להתיר. והנה ממכתבו מתברר שגם לו היה ידוע שהרבה אחרונים ונראה שהם העיקר סוברים שחציצה בשערות היא מדרבנן, ואם כן לא היה לו להדפיס שהבעיה היא של קיום מצוה דאורייתא, ומה שהתנצל שתפס לשון בעיה ולא לשון איסור זה אינו כלום לע"ד שמשמע שמודה שהשאלה היא של קיום מצוה ורק צריכים לדון האם השער חוצץ או לא ואם חוצץ שוב הוי כקרקפתא דלא מנח תפילין, וזה אינו לדעת האחרונים האלה. ומה שכתב כמה פעמים בצחות לשונו שאינו רוצה לכחד ממני דבר זה או אחר, לאיוו תועלת היא זו כיון שכיחד מבני קהילתו, ולדוגמה שהערוך השלחן אינו יחיד ואיך הדפיס שהוא יחיד אתמהה.

עיינן בסוף מסכת פאה ובנוסחאות וברע"ב לגבי מי שאינו חוגר וכי ועושה עצמו כאחד מהם אינו מת מן הזקנה עד שיהיה כאחד מהם עכ"ל והוא ממשמעות הפוסק צדק תרדוף, שצריכים לרדוף צדק בדרך של צדק, שאף על פי שהמתדמה הזה בלאו הכי עני הוא ומגיעה לו צדקה אבל כיון שמשיגה בדרך מרמה אינו נפטר מן העולם וכי, ולהבדיל בענין הלכה צריכים לדייק בנימוקים. ומאד צריך להזהר שלא לערבב הלכה עם מוסר, ומטעם זה אני מתרחק מקונטרסים שמטים את ההלכה על פי מה שנדמה להם שהוא המוסר וממילא אין ההלכה הלכה ושוב אין המוסר מוסר.

הטעם ואפשר שהיתה לו סבה, ונראה שהיתה מצד רבנו שהיו שם ולא מיחו, שנוח להם שיתבייש בר קמצא אף על פי שלא היה בעל דבבם כיון שלא ניחא להם דרכו. ובמקום אחר בארתי למה נתרב בית שני בטוב טעם [עיינן במאמרים].

לעשות כן כי הקורא אותה יודע אשורית ויודע לעו ולעצמו אינו מוציא בקריאה זו לסברת הרמב"ן ז"ל וכן לא יוציא הנשים כמו שמבואר בירושלמי וכן דעת הרשב"א ז"ל ואפילו לדעת המתירין על כל פנים המנהג שנהגו שם צריך תקון שהקורא לעו האחשתרנים בני הרמכים לו"ש פוטרו"ש פיגו"ש שלא"ש איגוא"ש ומאן סליק לעילא ואתא והגיד להם שזהו לעו אותן התבות וכו' ואם כן הרי הם מחסרים אותן התבות מקריאתם ומאבדין כל הקריאה ועוד שאין ראוי לאדם שיכניס את עצמו לידי ספק אבל ראוי לעשות כמנהג רבותנו ז"ל עכ"ל.

ו"ל התשובה, רואה אני אותם טובים ונכוחים עליהם אין להוסיף ומהם אין לגרוע שאפילו בעסקי העולם כל משכיל בוחר לנפשו הדרך היותר בטוח ומשומר מפני נזק ומכשול ואפילו באפשר רחוק ועל אחת כמה וכמה שיש לו לעשות כן בדרך התורה והמצוה שהן כבשונו של עולם ואיך גניח הדרך אשר דרכו בו רבותינו הקדושים ז"ל ונכניס עצמנו במקום צר ובמשעול הכרמים שלא מדוחק כלל אילו היה דבר שהשעה צריכה לו על כל פנים החרשתי אבל להניח את הודאי ולתפוש את הספק בעניני המצות אינו ראוי בשום פנים להקל קדוש מכובד כמוהו וכ"ש שאפילו לדברי המתירין אי אפשר להחזיר המנהג ההוא מפני מה שכתבת שלעזו האחשתרנים בני הרמכים וכו' עכ"ל.

ויש להמליץ בעד בעל הקונטרס לאמר שלא ראה את שו"ת הריב"ש אלא ראה הדברים מובאים באיזה מחבר אחר ואותו מחבר האחר עשה משל למשלו של הר"ן באופן לא מוצלח שהפך הענין להולך אחרי יחיד האוסר מה שאין כן הר"ן מיירי במניח רבים האוסרים ושכן המנהג לאסור ועוד הרבה שנויים בגופו של הענין כאשר כבודו רואה, ובעל הקונטרס חשב שהכל דברי הר"ן והעתיקם, אבל על כזה אמרו כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם וגם כבודו נפל בפח זה. גם היה צריך להרגיש שאין הלשון והסגנון משל רבותינו הראשונים אלא הוא בסגנון בעלי המוסר האחרונים, וגם על פניו מוכחש כי לפי מה שיחס לר"ן ח"ו בטלה ההכרעה ובטלה התורה ונצטרך ללכת תמיד אחרי יחיד האוסר, וזיל קרי בי רב הוא.

וממילא צריכים לבדוק אחרי שאר דברי בעל הקונטרס, ובדקתי קצת והנה הביא ר' דעות לאסור כמחצית השקל המה השלחן שלמה והקצור שלחן ערוך והמשנה ברורה והכף החיים וספר תוספות חיים וספר פתחי עולם. אבל השלחן שלמה לא כתב אלא בלשון טוב שלא יהיה דבר חוצץ וכו' עכ"ל כמו שהביא הגר"פ עפשטיין ז"ל במאמרו, ומשמע שלא החליט לאסור. והקצור שלחן ערוך כתב כדברי המחצית השקל בספרו, אבל בהגותו לחם הפנים ציין גם לפרי מגדים המתיר וסיים אבל אותן המגדלין בלוריות לפניהן ובשעת הנחת תפילין נותנין את השערות למעלה על הראש ועליהן הקציצה שלא יהיו השערות תלויות למטה בין העינים נראה דלכ"ע הויין חציצה דלאו היינו רביתיהו עכ"ל, וזוהי כוונת הערוך השלחן במה שכתב אולי אם יש לו בלורית שמסבב גם צדדי השער של מקום אחר למקום הנחת תפילין בזה ודאי יש חציצה עכ"ל. והכף החיים מביא דברי המחצית השקל אבל מסיים בדברי המתירין עיי"ש מה שכתב בשם הפרי מגדים והעיקרי הד"ט וכן הלחם הפנים הג"ל. וספר תוספות חיים ופתחי עולם אינם בידי.

ועוד כתב בקונטרס שהערוך השלחן הוא יחיד במה שמתיר, ולא הזכיר שהפרי מגדים באשל אברהם מתיר וכן הגאון מלבי"ם בספר ארצות החיים וכבר הבאתי מהגהות רעק"א בשם נזירות שמשון. ורק מה שכתבתי בשם האגור, עיינתי בו ומצאתי שלפי דבריו הרוקח מצריך גלוח מאחור לגמרי כדי שהתפילין יהיו על הבשר ממש ועל זה כתב האגור שאין המנהג כן ואינו ראה לענינו בשערות ארוכות, וזה אינו מפורש במגן אברהם ולכן גם המחצית השקל לא הבינו עיי"ש. ויש עוד מתירים כמו שרשם כבודו ואינם בידי.

ושוב העמיס בעל הקונטרס תלי תלים של אוסרים בלורית הב"ח והפרישה והש"ך והט"ז והגר"א והברכי יוסף, והשיאם לריב לא להם לע"ד כי בלורית אסורה אבל אינה ענין לשערות שאנחנו דנים בהן. וכבודו ישים לב היטב לדברי בזה והדבר מתחלק לג' ראשים.

האחד שציצית הראש היא על ידי קליעה כמו שהוכחתי מן התורה ונ"ך ותרגום ורש"י

קשות זו מזו וכו' וגדל להם בלורית עכ"ל והוא פועל יוצא גדול קולע וכן בנויר דף ל"ט שם בבלורית דכושים דבחר דגודלין לה וכו' עכ"ל משמע כפרש"י שם ובהרבה מקומות שבלורית היא בקליעה. ובדרכי תשובה סעיף קטן י"ז הביא בשם שו"ת מהר"י אסאד שבלורית היא הקלעת.

וכן הוא לדעת הבית יוסף והגהות מיימוניות בדעת הרמב"ם לפי פרושם שציצית הראש ובלורית הן ענין אחד וממילא שבלורית היא על ידי קליעה. ומה שיש שנוי נוסחאות בבית יוסף בין מגדל למגלח בלורית, נראה שהוא לפי מה שאמרו במסכת עבודה זרה דף י"א שגם הנחת הבלורית כשמספרים מסביבה וגם העברת הבלורית עצמה בסוף השנה שניהן לשם עבודה זרה. אבל בשאר מקומות בגמרא לא נמצא אלא לשון מגדל בלורית או עושה בלורית ורק בפרש"י נמצא לשון מניח בלורית לגבי מספר קומי ומניח בלורית, וכבר הבאנו שפרש שבלורית היא בקליעה ולכן אין כוונתו שעל ידי התספורת לחד הוי בלורית אלא שעל ידי התספורת מניח הבלורית לבדה אבל היא בקליעה, ואפשר שעשו שני הדברים תמיד ביחד וכן כוונת הבית יוסף במה שכתב שמספר קומי ומגדל בלורית ענין אחד עיי"ש ושלא כמו שכתבו מקצת אחרונים.

אבל לדעת הב"ח והש"ך והט"ו בדעת הרמב"ם ציצית הראש היא לחוד ובלורית היא לחוד וכן מורה לשון המשנה תורה בהלכות עבודה זרה פרק י"א, לא יגלח מן הצדדים ויניח השער באמצע כמו שהם עושים עכ"ל ומשמע שער גם בלי קליעה. ויש לדייק ברמב"ם שהזכיר ג' לשונות של שער, הא' ציצית והב' שער והג' פרע עיי"ש, ונראה שציצית היא קליעה כמו שכתבנו ופרע הוא שער מגודל סתם כמו שהוכחנו מן הקרא והברייתא במסכת סוטה, והו שכתב הרמב"ם לא יגלח השער מכנגד פניו מאזן לאזן ויניח הפרע מאחוריו עכ"ל והוא ספור קומי לדעתו, וכן בערוך ערך קומי פרש כגון מלכות יון שקוצצין שער ראשיהן מלפניהם עד האוזן כלפי מצח כולו ומניחין השער שכנגד העורף נוטה ומתפזר לאחוריהן עכ"ל והוא פרוש פרע כמו שכתבנו. אבל לגבי בלורית כתב הרמב"ם לא יגלח מן הצדדים ויניח השער באמצע עכ"ל ולשון שער אינו מורה לא על קליעה או על פרע דוקא, ולכן מוכח לדעת

ורד"ק וגמרא ערוכה היא במסכת מנחות דף מ"ב עמוד א' אין ציצית אלא ענף והוא על ידי קליעה או קשירה כמו שכתבתי, ולא נמצא חולק על זה, ועברתי בכל הקונטרס ותה"ל לא כווננו למקורותי בזה. וגם הרמב"ם מודה בזה כמו שהוכחתי שאם לא כן איך יתחייב מלקות בציצית ראשו אם מדובר בשערות ארוכות סתם שאין בהן מעשה. וכעת ראיתי בשם שאלות יעב"ץ חלק ב' שאין איסור בחוקותיהם כלל בשב ואל תעשה, ולא מצאתיו במקומו ואם איתא נראה שגלמד מן הפסוק כמעשה ארץ מצרים מה שאין כן בלא מעשה אינו נכלל באיסור.

ומה שהקשה הגרי"מ טיקאצינסקי ז"ל ממסכת מנחות דף מ"ב שם, וצריך לפרודה כצוציתא דארמאה עכ"ל אלמא שציצית הראש היא פרודה ואינה קלועה עיי"ש במאמרו, כבר קדמתי זאת שהבלורית היתה קלועה אצל הראש וקצוותיה פרודות וכדוגמת ציצית הבגד ושכן הוא ענין אין ציצית אלא ענף שתחילתו שרביט וסופו מתפצל בעלים, ואין לדחות בזה דברי הראשונים שפרשו בקליעה ואילו ראה הגרי"מ ט"ו ז"ל מה שהבאתי מן המקרא והתרגום והראשונים היה מודה בדבר עיי"ש. ואפילו לפי קושייתו אין לנו אלא כשהשערות מהודקות אלה לאלה בסמוך לראש באופן הדומה לזנב הסוס שהוא צורת בלורית בנשים היום וכתבתי שזה נכלל בענין בלורית, אבל שערות הצומחות ללא קשירה או קליעה כלל אינם בגדר ענף או זנב.

ולפי מה שכתבתי שלשון לגדל ציצית הראש הוא מלשון גדל וקליעה ואינו מלשון גדול וארוך, שוב אין ראיה מכל האחרונים האלה שנקטו לשון לגדל ציצית הראש ופרושו קליעה. ועיין בברכי יוסף שמפרש כן בדברי הט"ו אסור לגדל ציצית הראש כדרך שבעלי מלחמה עושים בכמה מקומות וגודלים אותו עכ"ל.

השני שיש מחלוקת בבלורית, שרש"י והאשכול שהבאתי והרא"ש במסכת נויר דף ל"ט עמוד א' ורבנו חננאל במסכת עבודה זרה דף י"א עמוד ב' כתבו שבלורית היא בקליעה, ולדעתם בלורית וציצית הראש הן דבר אחד כמו שפרש"י במסכת מנחות דף מ"ב ציצית דארמאה בלורית של עכו"ם עכ"ל, וכן במדרש קוהלת פרק ט' לענין פרעה שגזר גזרות

מספר קומי, אבל המצמיח שער קדימה ומגלח מאחור לא מצאנו בתלמוד ובראשונים שהוא בחוקותיהם. ורק קליעת השער אסורה בכל מקום בראש, שלא נקבעה לה מקום ברמב"ם.

ועוד לע"ד מה שלדעת הרמב"ם אסור להניח פרע מאחור גם בלי קליעה כשמגלח מסביב ולדעת הב"ח גם בבלורית באמצע הוא כן, פשוט שאינו אלא במגלח ממש שאינו משאיר השערות במקום הגלוח וכמנהג הכמרים בארצות מזרח ומערב שהולכים קרח חוץ למקום הבלורית. וראיה משו"ת תשב"ץ חלק ג' סימן צ"ג שהשווה הקפת הראש למספר קומי, וז"ל כל המעביר פאות הראש עובר על לא תקיף ויהיה בנדוי וכן היה נהוג בימי חכמי ישראל שעכו"ם היו מגלחין פני ראשיהם ומניחים מחלפות שערותיהם לאחור וקרויה בלורית וכו' וזהו מספר קומי עכ"ל, הרי שספור קומי והנחת בלורית הם באופן שיתחייב גם בהקפת הראש שהוא בתער או במספרים כעין תער כשגוזז סמוך לראש כמו שכתב ביורה דעה סימן קפ"א בש"ך ס"ק ב'. וכן משמע ברמב"ם בפרוש המשניות למסכת עבודה זרה פרק ראשון, שכתב בלורית היא שער המניחין באמצע ומגלחין מה שסביבותיו וכו' אבל אין חייב עליו מלקות אלא אם שחת הפאות עכ"ל שמשמע שמייירי בגלוח כזה שאם הוא במקום הפאות חייב משום הקפת הראש, אבל המניח צמיחת שער בכל הראש אף שבמקום אחד נותן לו לצמות הרבה אינו מענין בלורית ומספר קומי, וזה שלא כמו שייחס בעל הקונטרס דברים בעל פה להגרא"ז מלצר ז"ל וגם מי יימר שבאמת אמר רבו של הגמון"ז ז"ל דבר זה. ושוב אין ראיה מהפרישה והש"ך וכו' לענינו.

והשלישי שמצאנו ג' כוונות בגידול שער איסור. הא' שעושה כן לשם עבודה זרה כמו שהבאנו מן מסכת עבודה זרה ומהמדרש לגבי בלורית ופשוט בכמה מקומות.

והב' שמגדל שער כדי להפחיד ולתת אימה באחרים, כמו שאמרו במסכת סנהדרין דף מ"ט עמוד א' ת' ילדים היו לו לדוד כולן בני יפת תואר הווי ומגדלי בלוריות הווי ומהלכין בראשי גייסות, ופרש"י מגדלי בלורית כמשפטי עובדי כוכבים כדי שיראו בעלי אימה ויפחדו מהם עכ"ל, מה שאין כן אם היו עושים כן לעבודה זרה עצמה לא היה דוד מניח להם כי עבודה

הרמב"ם שבלורית לא היתה לה צורה מיוחדת אם בקליעה או בפרע כל שהניח שער באמצע וגלח סביבותיו בקרא בלורית, מה שאין כן בציצית הראש ומספר קומי שהאחת בקליעה והאחד בפרע דוקא.

ואיזו היא דעת הרמב"ם באמת אם כהבית יוסף או כהב"ח, כבר כתבתי שתלוי בפרוש התורת כהנים שהביא בספר המצות לא תעשה מצוה ל'. ושוב ראיתי שהב"ח גרס בתורת כהנים שלא תנחור שלא תגדל ציצית הראש ושלא תספר קומי עכ"ל אבל יש גורסים שלא תנהיר והעירני לזה הגרי"ז מינצבערג ז"ל במאמרו, ובדקתי ומצאתי שבספר המצות דפוס וילנא תרכ"ו נדפס שלא תנחור ובדפוס וורשא תרנ"א נדפס שלא תנהיר. ולפי גרסת הב"ח שלא תנחור הוא מלשון שלא תגלח סחרחר ועיי"ש בב"ח ביורה דעה סימן קע"ח, ושלוש פעולות נאמרו בתורת כהנים, שלא תגלח סחרחר והוא הנחת בלורית ושלא תגדל ציצית הראש כפשוטו וכן שלא תגדל קומי. אבל לגרסת שלא תנהיר הוא מלשון היירות ואינו פעולה ועליו נאמרו שני הדברים בפרושו בתורת כהנים, שלא תגדל ציצית ושלא תספר קומי, וממילא גידול ציצית הוא עשיית בלורית וכהבנת הבית יוסף ולעולם בקליעה.

והנה נמצא שלדעת הב"ח ודעמיה בדעת הרמב"ם לפי גרסא אחת בתורת כהנים ובספר המצוות, בלורית היא כל שמניח שערותיו באמצע ומגלח מסביב גם בלי קליעה, וכן הוא בפרוש המשניות למסכת עבודה זרה פרק א' עיי"ש וכן דעת הערוך. ובקונטרס הנזכר טרחו רבים להוכיח שלא דוקא באמצע או מאחור אלא גם מקדימה, ולא העלו יפה לע"ד מאחר שלשון הרמב"ם גם במשנה תורה מניח השער באמצע עכ"ל וגם בפרוש המשניות שער שמניחין באמצע ומגלח סביבותיו מכל הצדדים עכ"ל משמע שדוקא באמצע קאמר, והלא שם במסכת עבודה זרה איסורו משום חוקי עבודה זרה וכן הוא במדרש רבה פרשת ואתחנן בלורית אינה מגדלה אלא לשם עבודה זרה עכ"ל, ולכן אם היו העכו"ם מגדלין אותה דוקא באמצע ממילא המגדל אותה בצד אינו עושה לפי החוק ההוא ושוב אין בו משום חוק עכו"ם, דויל בתר טעם האיסור. וגם המגלח שער קדימה ומניח הפרע מאחור והוא ללא קליעה לדעת הרמב"ם שכתב בלשון פרע, אסור לעשות כן מטעם

זרה אסורה גם לגויים ולא יועיל בזה מה שנתעברו כביאה ראשונה ולא נתגיירו אחר כך. וכן כתב הכסף משנה בפרק י"א מהלכות עבודה זרה כפרש"י עיי"ש, וזוהי כוונת הט"ז ביורה דעה סימן קע"ה ס"ק א' דרך העובדי כוכבים בעלי מלחמות בהרבה מקומות לגדל שער שלהם ואינם מגלחים עצמם כלל לא יעשה כן ישראל ואף זה בכלל מגדלי בלורית שאסרו חכמים עכ"ל שעושים כן להפחיד.

והענין הג' שעושה כן להתגאות ולהתנשאות על אחרים, כמו שאמרו במסכת שבת דף קל"ט עמוד א' אי בטלי יהירי בטלי אמגושי ופרש"י ישראל מתייהרים בבלוריות ובמלבושי יהירות כפרשים הללו עכ"ל והוא ענין התנשאות כמו שאמרו במסכת פסחים דף ס"ו עמוד ב' כל המתיהר וכו' עד שקמתי דבורה וגו' עכ"ל, וגם זו מדת בעלי המלחמה העושים להפחיד שמתנשאים על אחרים כמו שפרש מתייהרים וכו' כפרשים הללו. וענין אמגושי הוא שכיון שישראל מתנאים ומתנשאים על אחרים בוערת בהם שנאת העמים ולכן צריכים להיות צנועים, והגמון וצלה"ה היה מאריך בזה. וכן בתורת כהנים לפי חד גרסא שהבאנו לא תנהיר לא תגדל ציצית הראש ולא תספר קומי עכ"ל, איסורו משום יהירות. ובספרי פרשת ראה פן תנקש אחריהם שמא תמשך אחריהם או שמא תדמה להם או שמא תעשה כמעשיהם וכו' שלא תאמר הואיל והם יוצאים באבטיגא הואיל ויוצא בארגמן אף אני אבוא בארגמן הואיל והם יוצאים בתולסין אף אני אצא בתולסין עכ"ל וכולם ענין התגאות והתנשאות על הבריות, שאבטיגא היא הטוגה הרומאית שלבשוה האצולה וארגמן הוא צבע מלכות ותולסין ויש גורסים קילוסין הם כובעי הפרשים.

ובשו"ת מהרי"ק (דפוס וורשא תרמ"ו) סימן קצ"ב הביא ספרי זה וכתב שהדברים הללו דברי שחץ וגאווה הם ולא באלה חלק יעקב אלא דברי ישראל ודרכם להיות צנועים וענוים ירשו ארץ ולא לפנות אל רהבים עכ"ל עיי"ש, והוא לשון התנשאות על אחרים כמו שכתוב בישעיה פרק ג' ירהבו הנער בזקן והנקלה בנכבד ופרש"י יתגדל הנער על הזקן עכ"ל, ובתרגום שם ישלטון עולימיא בסכא עכ"ל, ועיין בבית יוסף ובדרכי משה וזהו שכתב הב"ח והש"ך סעף קטן א' איסור דרך שחץ וגאווה. אבל מה שהעתיק כבודו בשם הב"ח אסור לגדל השער כמו הגויים והוא

שמגדלים השער לנוי וליופי כמו הבתולות עכ"ל וראה כן בקונטרס, במח"כ הוא שיבוש כי הב"ח סיים דרך שחץ וגאווה עכ"ל עיי"ש ולא נמצא בשום מקום לאסור משום נוי ויופי בלבד ולא נזכר כן במהרי"ק. ועיין ברמ"א שכתב שאינו אסור אלא דבר שנהגו בו גויים לשם פריצות כגון שנהגו ללבוש בגדים אדומים והוא מלבוש שרים עכ"ל ולא הזכיר נוי ויופי אלא תלה הדבר במלבוש שרים שהוא ענין התנשאות. ומה שהוסיף הב"ח לנוי וליופי כמו הבתולות דרך שחץ וגאווה עכ"ל, אינו בא לאמר שכל נוי ויופי הוא אסור שאם כן למה הוסיף לשון שני, ועוד בתולות עצמן מי התיר להן איסור זה שהרי בענין בחוקותיהם אנהגו עוסקים באותו סימן ולא בבגד אשה, ועוד שדבריו הם משו"ת מהרי"ק כמו שהבאנו ואין הענין שם של נוי ויופי שאפילו דבר של כבוד מותר כל שאין בו משום שחץ וגאווה עיי"ש. אלא כוונת הב"ח היא להוציא שאינם עושים כן לשם עבודה זרה כי אם כמו שבתולות עושות בענין נוי ויופי, אבל איסורו משום שחץ וגאווה, וכן מצאנו בכמה דורות של עכו"ם שהקליעה מאחור בגברים היתה מנהג האצולה.

שוב ראיתי שדברי הב"ח מדויקים שכתב אסור לגדל שער כמו הגויים והוא שמגדלים וכו' עכ"ל בלשון רבים שהיה צריך לאמר והוא שמגדל בלשון יחיד שקאי על היחיד שאסור לו לעשות כן, אלא הכי פרושו אסור לגדל שער כמו הגויים והוא פי' ומה הוא זה שגויים עושים, שמגדלים השער לנוי וליופי כמו הבתולות ועושים כן דרך שחץ וגאווה ולכן אסור לישראל לעשות כמעשהם זה, ולפי זה ענין בתולות קאי על בתולות של גויים שהגברים של גויים עושים כמותן לשם שחץ וגאווה.

והנה אם באנו לאסור כל שהוא משום נוי ויופי משום חוקותיהם מאי איריא שער הלא נוציא מבתינו כל בגד ורכוש ורכב שיש לנו ונלמד קטיגוריא על כלל ישראל בזה ח"ו, אבל לע"ד לדבר זה אין שורש ועיקר כמו שכתבתי ורק הוצרכתי להאריך מפני בעל הקונטרס שהשמיט מלות דרך שחץ וגאווה מדבריו. ועיין בבאור הגר"א מה שהקשה על המהרי"ק ואף על פי כן העולם נהגו כמהרי"ק. ולעצם קושית הגר"א, לע"ד מה שתרץ כתרופ עצמו לדעת המהרי"ק שאין טעם במשרפות המלכים, באמת הוא דעת התוספות בעבודה זרה שם, שבגמרא הזכירו לשון חשיבות

והוא מספר פני אריה לענין אבקה על השערות ומובא גם בספר ארצות החיים אף שיש לפקפק בדמיון ואכ"מ.

ואין לאמר שכל משום נוי הוי איסור, שהוכחתי שזה ליתא, ולאמר שמגדלים שערים דרך שחץ וגאווה צריכים להביא על זה ראייה, אבל מן הסתם מגודלי השער מתכוונים לפרוש מהרדיפה אחר המעמד והמשרה כידוע למכירים אותם ואין הפך התנשאות יותר מזה ונימת נזירות נזרקה בהם. ומה שבקונטרס הביאו ראייה מאבשלום במסכת סוטה דף ט' עמוד ב' במשנה אבשלום נתגאה בשערו עכ"ל ובקשו להוכיח שכל שערות ארוכות יש בהן התגאות, אין לזה הבנה לע"ד, כי הרבר תלוי בדעת אבשלום בשערות ולא בשערות עצמן שהיו שערות נזירות וקדוש יאמר להן, ורק אבשלום הוא שמרד בשערו כמו שאמרו שם בדף י' עמוד ב' והוא ענין התנשאות על אחרים שהרי עשה לו מרכבה וסוסים וחמישים איש רצים לפניו עיין בשמואל ב' פרק ט"ו ואמר מי ישמני שפט בארץ ובסוף מלך בחברון ומרד באביו. וגם לפי גרסת הירושלמי אבשלום נתנווה בשערו לפיכך נתלה בשערו עכ"ל והוא מלשון נתנאה, עדיין אין ראייה מדעת לדעת אחרים וגם עוולה עשה שהפך שערות נזירות לענין הטיפות ולכן הגיע לו עונשו מדה במדה.

והנה אם אדם מתגאה בשערו בודאי לאו שפיר עבד, אבל כל שאין בשער עצמו משום איסור בדרך בחוקותיהם או בדרך בגד אשה עדיין לע"ד אגו דנים על האיש ולא על שערותיו וליכא למימר דלאו היינו רביתיהו לענין תפילין. ולגבי איסור בגד אשה איני דן מחדש כי הדבר פשוט לע"ד שאין בזה היום משום בגד אשה וגם בקונטרס כתבו כן הגר"פ עפשטין והגר"ז מינצבערג ז"ל עיי"ש. ומה שכתב כבודו אחרת בשם הגרא"י קוק ז"ל, כתבתי שהדבר משתנה מדור לדור ואפשר שלפני מ' שנה היה שונה ושגם בענין בחוקותיהם הוא כן, ועיין בדרכי תשובה שב סעיף קטו ט"ז בשם תשובת הג"ר יצחק אלחנן ז"ל שאפילו בגדים אדומים שנאסרו במהרי"ק וברמ"א יכול להיות להם היתר היום ואין לדיין אלא מה שעניו רואות.

ויש ללמד זכות על בעלי הקונטרס שעיקר כוונתם היה להפריש בחורי הישיבות שלהם מללכת

ובתוספות פרשו שהוא הבל ושטות וקאי על משרפות עיי"ש, ואם כן מוכרח לדעתם שאף על פי שענין להחשיב המלך הנפטר יש בו טעם אבל לשרוף עליו רכושו הוא הבל ושטות שלמה לא ינחילם לבניו ולכן לולא שכתוב כן בתורה לא היינו עושים, נמצא שגם התוספות חולקים על דעת הר"ן והוא מלחא בטעם. גם מה שהקשה הגר"א הלא סייף יש בו טעם, יש לתרץ כדבריו שלהתיו הראש אין טעם כי בכל מקרה הוא מנוול יותר מדקירה. ומה שדחה תרוץ זה מפני שהתזה אינה כתובה בתורה, הנה בתורה לאו דוקא כמו שענין משרפות מלכים נמצא בנביאים והוא הדין התזה נמצאת בנביאים לגבי מורד במלכות בשמואל ב' פרק כ' לענין שבע בן בכרי ובפרק ט"ז לגבי שמעי בן גרה, שאמר אבישי לדוד אעברה נא ואסירה את ראשו עכ"ל ומן הסתם בדינא קאמר שחייב מיתת התזה. ומכאן שהוצאה להורג על ידי מלכות ישראל היא בהתזה, וממנה נלמד לשאר סייף כיון שאין המלך קוטל אלא באחד ממיתות בית דין ועיין בירושלמי ראש פרק ארבע מיתות ובשירי קרבן שם.

ומעתה נבוא לענינו שאנחנו דנים בשני ענינים, האחד במגודלי שער באופן טבעי בכל הראש ובדוגמת מה שנקראים היפיי"ס בלעז וכתבתי שאין בזה שום איסור. הנה לענין בלורית גם מן המחברים בקונטרס מודים בזה, כמו שכתב הגר"מ טיקאצינסקי ז"ל במאמרו שסתם גידול שער בלי גלוח כלל אין שום איסור לוא אפילו יהיו מסורקות ותלתלות בלתי אם תהיינה קלועות כמעשה הכומרים וכ"י דגדול שער בכלל לחוד והנחת ציצית הראש לחוד עכ"ל עיי"ש, וכן נוטה קצת לזה הגר"ז מינצבערג ז"ל שכתב כל שעושים מעשה בתגלחת יש עליהם איסור לדעת כו"ע עכ"ל הרי שהדבר תלוי במעשה תגלחת, ואפילו בעל הקונטרס נוטה לזה שהתלונן על המשלחים ילדיהם הקטנים אצל הספר והספר עושה להם בלורית עכ"ל. ובאם אין בזה איסור מטעם בלורית גם לענין תפילין חוכך אצלם להקל, כי רובם תרצו הקושיא מנזיר שכל שיש איסור בגידול השער ליכא למימר היינו רביתיהו ואם כן כל שאין איסור איכא למימר היינו רביתיהו ואינו חוצץ לענין תפילין, ועיין במאמר הגר"ם עפשטין ז"ל שכל שמשום נוי אינו חוצץ אם אינו נוי בענין האסור,

שאינו בקליעה ובקשירה ואם מטעם שאינו באמצע או מאחור ואם מטעם שאינם מגלחים מסביב. ואם כן חזרנו למה שכתבתי בסמוך לגבי שערות ארוכות סתם ולעצם דעת האוסרים המחצית השקל ודעמיה שכתבתי בראשונה, ומה שהבאתי שם ממנהג אבלות י"ב חודש ומהברכי יוסף לא הזכירו זה בקונטרס.

ומה שהביא בעל הקונטרס מספר מחזיק ברכה בשם הריטב"א בשם רב אחד בשם רבותיו הצרפתים ושנמצא כן בשיטה מקובצת לביצה דף ל' עמוד א' שאין אומרים היום מוטב שיהיה שוגגין ואל יהיו מזידין אפילו בדרבנן כי בדור פרוץ שמקילין בכמה דברים ראוי לעשות סייג לתורה אפילו בדרבנן מחינן וקנסינן להו עד דלא עבדי לא בשוגג ולא במזיד עכ"ל, אינו נכון למעשה לע"ד שהרי תלו הדברים בכוחם למחות ולקנוס עד שלא יעברו יותר שכן היה בדורותם שהיו בתי דין מסודרים ושלחי בית דין מכים בעם. אבל אינו כן כעת ולכן לאיזו תועלת נמחה בדרבנן כשאין בידינו להביא שלא יעברו ולכן בודאי מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין, ולכן גם כל הפוסקים בדורות שלנו לא נקטו כדברי הריטב"א האלה. אבל בעניננו גם איסור אין, שיש להורות כדעת הערוך השלחן ושאר מתירין וכל שכן שלא למחות. אבל מטעם שלא לפרוש מן הצבור ושאינו זה מדרך צדיקים כתבתי שיש למנוע מגידול שער, ולמי שבא מבית דתי לפעמים תחילתו בכך וסופו פורק עול רח"ל וזה שייך במגדל שער ארוך בכל הראש וכו' ולא בשער על המצח.

יהודה הרצל הנקין

רב אזורי

בדרכי הגויים כמו שהזכירו בקונטרס בכמה מקומות ובפרט שם באיגרת הריא"ז, והם היו שונים בכל בלבוש ובשער מן הגויים כמו שתה"ל עושים כן גם היום וממילא העושה ביניהם את שערו בצורה זרה לקהילתו אינו אלא להדמות לגויים ואסור מענין בתוקותיהם. אבל היום ובפרט באוכלוסיה שכבודו מתעסק אתה אינם מובדלים בשאר דברים כי אם בכיפות שבראשיהם אבל בשערם ובבגדיהם אין כבר מענין יהדות אצלם וכן שנוי זה אינם עושים להדמות דוקא.

והענין השני לגבי שער הנופל על המצח שבעל הקונטרס קורא לו בלורית, בזה הם אוסרים ועפר אני תחת כפות רגליהם אבל לע"ד להתיר * וכתבתי שאין זה מה שאסרו הראשונים אם מטעם

* (הג"ה) כתב לי אותו הרב שנמצא כתב ידו של החזון איש על עותק הקונטרס דא גזירת אורייתא שבין ספריו ז"ל, שכתב אמנם ראוי לירא ה' ית' לנטות בלבושים ובשאר ענינים לדרך היותר צנועה וכמנהג החברים והפרישה החיצונה איננה סימן יפה על הפנימיות, אבל איסור בחוקותיהם ל"ת אינו אלא במתאווה להתדמות להם — אבל לא באוהב את היופי המוסכם ואינו עולה על דעתו להתדמות להם, וכמש"כ הגר"א ז"ל בביאורו, וכמש"כ הרמ"א ז"ל דדווקא ביש בזה פריצות או דבר בלתי טעם, אבל יופי המוסכם אינו בכלל זה, ודוקא בגדל כבתולה בזמן שהנכרים נוהגים כן והוא רוצה להתדמות להם הוא בל"ת עכ"ל. וכתב לי רב אחר שהג' מראגאצאו ז"ל כתב תשובה להרא"ז מרגליות ז"ל בה התיר שער ארוך, ולא ראיתיה. ודבריהם שלא כבעל שו"ת מנחת יצחק שליט"א שהסכים להדפסת הקונטרס מחדש.